

פתרון הבחינה

היסטוריה

קיץ תשפ"ד, 2024, שאלון: 22382
מוגש ע"י צוות המורים של "יואל גבע"

הערות:

1. התשובות המוצגות כאן הן בגדר הצעה לפתרון השאלון.
2. תיתכנה תשובות נוספות, שאינן מוזכרות כאן, לחלק מהשאלות.
3. חלק מהתשובות הן בנקודות בלבד, על הנבחן לפרט את הדברים.

חקר נשים בהיסטוריוגרפיה הישראלית

הנבחנים נדרשו לענות על שתיים מהשאלות 1-3

שאלה 1 - מיתוס השוויון החלוצי בחזון הציוני-סוציאליסטי

סעיף א'

- מאפייני "העבריייה החדשה" על פי חזון של נשות היישוב היהודי בארץ-ישראל:
אישה השווה בכל לגבר שלצידה – עובדת בחקלאות, על כל ענפיה, שומרת לצידו בעמדת השמירה, אוהבת את הארץ כמוהו. חלקן סברו שעל מנת להידמות לגברים במאמץ הגופני נכון להידמות להם גם בהופעה החיצונית. הן היו מוכנות לשלם מחירים כבדים ולשים בצד צרכים אישיים ונשיים, כולל התקשרות עם בן זוג ואימהות, כדי להילחם על מקומן באידיאולוגיה הלאומית המתחדשת. הן לא חששו לעור הפנים המזדקן בשמש, לידיים שהפכו מיובלות, ללכת בלבוש מרושל ובלוי – עור הפנים, הגזרה, צבע השיער היו מחיר שלא חששו לשלם בפעולות לפריצת כלוב היופי המוקצה לנשים, מתוך הרצון לכוון נשיות אחרת, חדשה.
- שלוש דוגמאות כיצד הגשימו נשים אלה את חזון "העבריייה החדשה":
1) מתוך מאמרה של חסקין – נשים פרצו דרך בהשתתפות בעבודה החקלאית: בארץ היו כמה פריצות דרך בהעסקת נשים בכל ענפי המשק החקלאי – בחוות סגירה, (1901-1913) תמך המנהל אליהו קראוזה, בשילוב נשים בעבודות השדה, אבל לא למען השוויון המגדרי, אלא כדי שיוכלו לסייע לבעליהן במשימות אגודת "השומר".
ב"חוות העלמות" שהקימה האגרונומית ד"ר חנה מייזל, בשנת 1911 בכנרת, התרחב באופן ניכר הצוהר לשוויון. במשך שבע שנות פעילותה למדו אצלה כשבעים נערות (מתוך כמאתיים פועלות העלייה השנייה). "חוות העלמות" הייתה בסיס לצמיחתה של תודעה נשית חדשה – סדר יום מגדרי שהוגדר על ידי הנערות כ"פלא", כחדש ומלהיב.

- (2) מתוך מאמרה של סמדר סיני: שרה צ'יזיק הצטרפה לקבוצת פועלות לגידול ירקות בפתח תקווה ובעקרון.
- (3) מתוך מאמרה של סמדר סיני: דבורה דראכלר עשתה הכל על מנת להתקבל כחברה מן המניין לארגון השומר. נקטה יוזמה ויחד עם שתי צעירות נוספות שלחה בשנת 1918 מכתב לחברי 'השומר' בו הן מצהירות על נאמנות לארגון וערכיו ודורשות להשתתף בקבלת ההחלטות, בשמירה ובהגנה, מתוך תחושת השוויון והמטרה המשותפת לכולם – העשייה הלאומית. היא ליוותה את אסירי הארגון באוקטובר 1917. היא סיפקה לאסירים בנצרת מזון טרי והעבירה ידיעות הלוך ושוב, ובדמשק סייעה גם בכספים ותרופות. פעולתה הייתה אמיצה מאוד שכן יכלה להיעצר בעצמה בכל רגע נתון, כולל זמן הנסיעה ברכבת עמוסת חיילים, רווקה צעירה לבדה.

סעיף ב'

- שלושה קשיים איתם התמודדו הנשים שקיוו לממש את חזון "העבריייה החדשה" והדגמה מאחד המאמרים:**
- (1) למרות המאמץ הגדול שעשו להצטרף לארגון השומר כשומרות, הדבר נמנע מהן והגברים בארגון הדירו אותן מן השמירה. הציפייה הייתה שארגון שהוקם ע"י סוציאליסטים, יפעל לשוויון של הנשים בתוכו אבל בפועל הן לא זכו להיות שומרות. השמירה והאחיזה בנשק עיצבו את הזהות המגדרית של הנושאים בהם – הדימוי הגברי אליו שאפו אנשי "השומר". לכן הודרו ממנו הנשים, וכך גם הודרו מ"רשימת כובשי המקום" ומחישובי התקציב. כדבריהן "כאילו היו עובדות אצל חברי המקום – למעשה, רק בשירות הביתי". ההדרה הייתה בוטה עד ששם אחת הנופלות, עדה גינזבורג, נעדרה מפנתאון הנופלים – **מתוך מאמרה של חסקין.**
- (2) אחד הקשיים היה בתחום השכר – שרה מלכין שעבדה בדגניה, לא קבלה שכר מהמשרד הארץ-ישראלי, בניגוד לגברים שעבדו עמה, בטענה כי אינה עובדת "במשק" אלא מטפלת בצרכי החברים – **מתוך מאמרה של חסקין.**
- (3) הן נדחפו לעבודות השירותים למרות מאבקן לשוויון, למשל לעבודת המטבח. שרה צ'יזיק עלתה למחניים לסייע לקבוצת מתיישבים חדשה, שם נאלצה לעבוד במטבח ולא בחקלאות. שרה חוותה תסכול עמוק ולא הסכימה עם חיי המטבח והכביסה וכתבה לאחותה "אם איני מסוגלת לקבל מהחיים יותר מאשר אני מקבלת אינני רוצה להוסיף לחיות עוד כך" – **מתוך מאמר של סמדר סיני.**

שאלה 2- מלחמת העולם הראשונה כזירה להעצמת נשות היישוב היהודי בארץ-ישראל / מרגלית שילה

סעיף א'

- "מלחמת העולם הראשונה העצימה תהליך הדרגתי של עיצוב מחדש של זהות האישה והצמיחה לראשונה את דמות העבריייה הגיבורה" – הסבר הטענה וביסוסה ע"י 3 דוגמאות:
- עבודת ההתנדבות שעשו הנשים במהלך המלחמה נתפסה כהולמת את הפעילות הנשית, אפשרה לנשים תחושת עצמיות ומודעות מגדרית ותכונות מנהיגות. מצד אחד היא הבליטה שוב את התכונות הנשיות המסורתיות של עזרה לזולת ומתן לאחר; אך מצד שני היא עיצבה דמות נשית בעלת עוצמה והכרה עצמית והגדרה חדשה של המתחם הנשי – תפיסה אקטיבית של נשים בעלות יוזמה ועצמאות המעצבות את סדר היום הציבורי בנושאים בהן הן מטפלות, ולא רק 'נעלמת המאפשרת את חיי הגברים', פאסיבית וספונה בחיי הבית בלבד.

ניתן לתת 3 דוגמאות מאלה: תרזה דרייפוס ובתי התבשיל בירושלים, שרה טהון והסיוע לעזובות ולמגורשים, אמיתה פינצ'ובר או הלן בנטוביץ' שסייעו לטיפול במכת הזנות בירושלים.

סעיף ב'

- נימוקי הצעירות שדרשו להתגייס ל"גדוד העברי" במסגרת הצבא הבריטי:

- 1) שוויון לגברים העבריים כפי שהתקיים בתחומים האחרים בארץ - כפי שהיו חלק ממפעל בניין הארץ - בחקלאות, בהוראה, בחיי הציבור, בהתיישבות, בעבודה וביצירה, כך חשבו שיש להן זכות להתגייס למאמץ הצבאי לשחרורה.
- 2) שוויון לנשים באנגליה ואמריקה שגויסו לצבאות ומסכנות את עצמן.
- 3) הן חשו שההצטרפות לצבא היא מומנטום היסטורי, חזון משיחי מתממש, בצד הזדמנות ליצור לראשונה גרעין של מיליציה עברית - אמצעי חיוני להגנת היישוב וביטוי אולטימטיבי של המהפכה הציונית.

- הניסיון להתגייס ל"גדוד העברי" נחשב ל"חידוש המהפכני מכולם":

- לעומת כל הדוגמאות האחרות שהביאה הכותבת במאמר, שעסקו בהתנדבות נשים למען חסרי מזל, תכונה נשית בעיקרה, הרי שכאן מדובר בניסיון להצטרף למרחב גברי לחלוטין.
- 1) הצטרפות לצבא, למרחב הלחימה, נתפס כפריצת גבולות מגדרית וחדשנות. הבנות הביעו את רצונן להילחם ולמות למען שחרור המולדת.
  - 2) הדרישה המוחלטת לשוויון, עם הגברים העבריים, עם נשים אחרות בעולם המערבי, הייתה אחרת מאשר כל העשייה של המתנדבות המוצגות במאמר.
  - 3) האומץ לפנות במכתב ישירות לגנרל בריטי, אלנבי, גם הוא מהפכני בפני עצמו.

שאלה 3- אידיאולוגיה, תרבות ומגדר: עולות מעיראק בקיבוץ בשנות הארבעים / אסתר מאיר-גליצנשטיין

סעיף א'

- שלושה גורמים להצטרפות נשים מעיראק לתנועת "החלוץ" הציונית:

- 1) צעירים רבים, כולל צעירות, הצטרפו לתנועה הציונית בחיפוש אחר פתרון קיומי למשבר הזהות הלאומי ולמצוקה הכלכלית והחברתית שחשו. בשנות הארבעים התערער מצבם של יהודי עיראק - הם נדחו ע"י התנועה הלאומית העיראקית, על רקע שיתוף הפעולה של היהודים עם השלטון הבריטי והשפעת הסכסוך היהודי-ערבי המתפתח בא"י. בשנת 1941 התרחש פוגרום חמור ביהודי בגדד (פרהוד) בהשראת הנאציזם, התגברה מדיניות של אפליה וקיפוח, וידיעות משואת יהודי אירופה לא פסקו מלהגיע - כל אלה ערערו את תחושת הביטחון הפיסי והרוחני ודחפו את הצעירים לחפש פתרון. חלקם מצא אותו בעצמאות הצטרפות לתנועה.
- 2) משנות העשרים, עם כיבוש עיראק ע"י הבריטים, החל שינוי בהשפעת רעיונות ההשכלה והמודרניזציה - עיקרו נראה בתחום החינוך. מענה לפער שבין הערכים המודרניים המערביים שקיבלו במערכת החינוך לבין הערכים המסורתיים שקיבלו מבית, מצאו חלק מהנערות בתנועת 'החלוץ'.
- 3) צעירות חסרות השכלה מהמעמד הנמוך הצטרפו לתנועה פתחה בפניהן הזדמנות ללימודי ערב ורכישת השכלה בעברית.

ההשפעה של ההצטרפות לתנועה הציונית על תפיסתן הלאומית וזהותן המגדרית:

השתתפות הצעירות בפעילות התנועה חשפה אותן לפעילות משותפת עם גברים, שהייה ארוכה מחוץ לבית, לפעמים לתוך הלילה, לפעמים על חשבון שבתות וחגים, וכל זה במסגרת תנועה שהוצאה מהחוק בעיראק ונאלצה לפעול כמחתרת.

התוצאה הייתה שהמודעות הפמיניסטית של הצעירות עלתה, הבטחון העצמי וההכרה בזכותן לעמוד על שלהן, התגברו, תוך מאבק פנימי בדרכי החשיבה המסורתיות והשמרניות.

לאט לאט הן הפנימו את המערכת השוויונית ושאלו לממש את האידיאל החדש – חיי הקיבוץ בארץ שתוארו כהתגשמות השוויון, יצירת היהודי החדש כפתרון לבעיה הלאומית והחברתית של העם.

– שלושה שינויים שחוו נשים שעלו מעירק בקיבוצים, בעולמן החברתי והתרבותי:

(1) לבוש - במחסן הבגדים קבלו הנערות מכנסים קצרים, במקום השמלות שהביאו איתן מהבית. מצד אחד רצו הצעירות להידמות לחברי הקיבוץ בכל, מהצד השני נרתעו מחריגה קיצונית מכללי הצניעות עליהם התחנכו.

(2) חילון - בעיראק לוו תהליכי חילון ביחס סלחני מצד המשפחות – היו שעבדו בשבת מתוך צורך כלכלי, היו שאכלו לא כשר מחוץ לבית... אבל כל אלה לא נבעו מתוך התנגדות אידיאולוגית לדת. בקיבוץ היו אי-שמירת הדת והמסורת חלק מובנה בעיצוב אורח חיים והשקפת עולם חילונית. מרבית העולים לא מצאו בכך קושי – לעבוד בשבת, לאכול לא כשר, היעדרו של בית כנסת, אך היו חברים שסירבו לעבוד בשבת או עבדו והתייסרו בשקט.

(3) העבודה השוויונית - העבודה הפיסית בחקלאות הייתה קשה לכולם ושלבי ההסתגלות אליה היו מתישים אבל היא נתפסה כאידיאל, מחויבת המציאות מפני שרק באמצעותה יבנה היהודי החדש. היא הסמל לשינוי הנשאף, למהפכה הגדולה. הצעירות תבעו את העסקתן בשדה. התחושות עליהן הן כתבו שילבו בין ההתפעמות וההתרגשות מהזכות לעבוד בשדה, לצד תיאור הקושי והכאבים הפיסיים. אומרת אחת הצעירות - "עצם העבודה היא לא קשה, אבל קשה לכבוש את האדם לעבודה, קשה". הגברים לא התנגדו לחדירת הנשים לתחומי העבודה המוגדרים 'גבריים'. הבעיה הייתה שהם סרבו למלא את חלקם בתחומי העבודה המוגדרים 'נשיים' והם ניצחו בוויכוח. נשים נדרשו לבצע קודם כל את מקצועות השירות. המצב שהתהווה היה שהעבודות הקשות אבל הנחשבות, שנתפסו כיצרניות, מקצועיות ויוקרתיות היו נחלת הגברים, בעוד עבודות השירות השגרתיות, המעייפות והמתישות, שהגברים החשיבו כעבודות קלות נותרו נחלת הנשים. חשוב להכיר שגם המעבר לעבודות משק הבית היה קשה לחלק מהנערות מפני שבעיראק עשו זאת בדרך כלל עוזרות ומשרתות וגם לכך הן נדרשו להסתגל. במצב הנוכחי נדרשו הנערות לדאוג לפרנסתן, לעבוד כחלק מחברה פועלית, ולא להסתמך יותר על אב או אח או בעל.

השינוי בעבודה חיזק את מעמדן כנשים. גם לאחר שעזבו את הקיבוצים, יצאו רבות מהן לעבוד מחוץ לבית גם כנשים נשואות וטיפחו פעילות ציבורית. אחת מהן אף כיהנה כשרה בממשלת ישראל.

סעיף ב'

שלוש סיבות לנטישת העולים והעולות את הקיבוצים:

- (1) חברי ההכשרות קבלו יחס לא שוויוני מהקיבוצים הקולטים. לא אפשרו להם להתמחות בתחומי המשק השונים, בעיקר בעבודות היצרניות והיוקרתיות אלא הפכו אותם לממלאי מקום ('פקק'), הם רוכזו בתחומי השירותים ולא ניתן להם להשתתף בנטל השמירה על הקיבוץ. הם התמרמרו על כך שהקיבוץ לא עמד בהבטחה לקיים מכסת לימודים שהובטחה והם חשו מנוצלים. בתקופת מלחמת העצמאות החרף המצב. בישיבה

שהתקיימה ע"י מזכירות הקיבוץ המאוחד בקיץ 1948 ודנה בהכשרות הבבליות נטען שיחס הקיבוצים מביא להתפוררות הגרעינים ולתופעה של רצון בריחה ממשק למשק. יש לציין שחיכוכים אלה נשמעו גם בהקשר להכשרות שהגיעו ארצה מאירופה באותה תקופה.

(2) קשיים פנימיים היו גורם עזיבה נוסף:

- עלייה ללא הכשרה וגיבוש רעיוני מספקים, חוסר איזון בין הבנים לבנות (שהיו מיעוט), עזיבות תכופות ומעברים של חברי הכשרה מקיבוץ לקיבוץ הקשו מאוד על הגיבוש החברתי.
- קושי להסתגל לעבודה הפיסית, לחיי שיתוף, ליוזמה ואחריות ולאורח חיים חילוני ומתירני.

(3) הבדלים תרבותיים נוספו על כל אלה – העולים חשו שהוותיקים אינם מבינים אותם ואינם מגלים כלפיהם יחס חברי וחם ולא חשו "בבית" בקיבוץ. היו שנפגעו מכך שתבעו מהם לדבר רק עברית, בעוד חברי הקיבוץ שוחחו ביניהם בידיש. לכך נוספו תחושות התנשאות של וותיקים אשכנזים ורגשי הנחיתות של העולים המזרחיים. ניתן להציג גם - על הבנות העיקו בעיקר הבדידות והניתוק מהמשפחה הגדולה והמגוננת, לצד תחושת זרות וניתוק מהקיבוץ "אני בסך הכול הייתי נערה חסרת ניסיון שבפעם הראשונה יצאה מהבית, ובפתאומיות כזאת החלפתי ארץ, אורח חיים, חברה והתנהגות" המרחק בין עולמו האידיאולוגי, החברתי והתרבותי של הקיבוץ לבין עולם אל העולים מעיראק, למרות נכונות גדולה להשתנות ולהסתגל, היה בכל זאת בלתי ניתן לגישור.